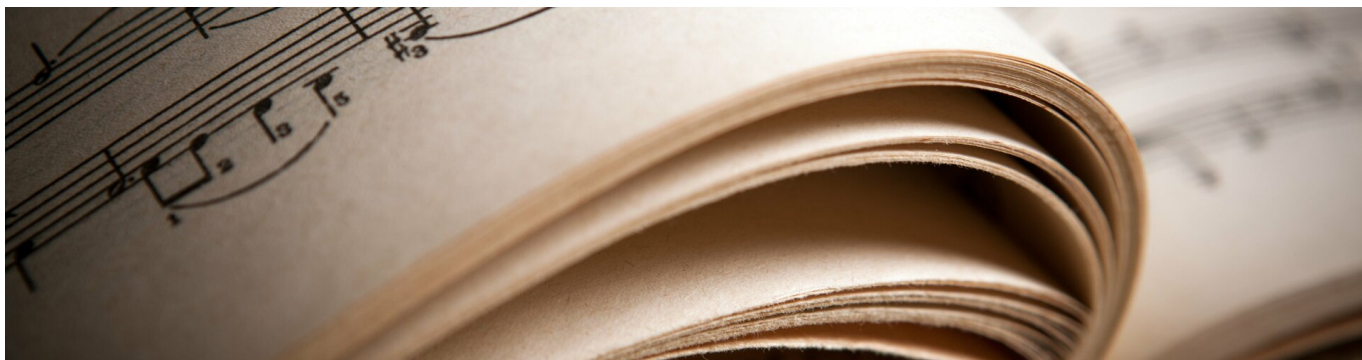

Umiejętność analizy – rondo, forma sonatowa

- Umiejętność analizy – rondo, forma sonatowa

Umiejętność analizy – rondo, forma sonatowa

Ważne daty

1694-1772 – Louis-Claude Daquin

1735 – *Premier Livre de Pièces de Clavecin* Louisa-Claude'a Daquina

1756-1791 – lata życia Wolfganga Amadeusa Mozarta

1787 – *Serenada na orkiestrę smyczkową G-dur* zw. *Eine kleine Nachtmusik* KV 525
Wolfganga Amadeusa Mozarta

1770-1827 – lata życia Ludwiga van Beethovena

1799 – *Sonata fortepianowa c-moll* op. 13 nr 8 *Patetyczna* Ludwiga van Beethovena

Scenariusz lekcji dla nauczyciela

Źródło: online-skills, licencja: CC0.

Podstawa programowa:

6. Klasycyzm. Uczeń:

2) Omawia cechy wybranych form muzycznych:

a) części cyklu sonatowego (w tym allegro sonatowe);

d) [rondo](#).

Nauczysz się

wyjaśniać pojęcia: forma ronda, refren, kuplety, forma sonatowa, dualizm tematyczny, przetworzeniowość;

przedstawiać sposoby kształtowania ronda starofrancuskiego, klasycznego i sonatowego;

przedstawiać i opisywać podstawowe współczynniki formy w analizowanych utworach;

opisywać cechy formy w analizowanych utworach.

Rondo

Istotą ronda jest szeregowanie i kontrast, a więc naprzemienne występowanie odcinka zwanego [refrenem](#) i zmiennych, zróżnicowanych kupletów lub epizodów.

Rondo jest jedną z najstarszych form o rodowodzie taneczno-ludowym. Pojawiło się już w średniowieczu w twórczości trubadurów i truwerów. Formę tę stosowali również klawesyniści francuscy w swoich suitach i utworach programowych. Przykładem tego rodzaju kompozycji jest *Kukułka* Louisa-Claude'a Daquina, zaliczana do rondo typu starofrancuskiego. Utwór został wydany w 1735 r. w zbiorze *Premier Livre de Pièces de Clavecin*.

Premier Livre de Pièces de Clavecin (1735)

~ *Troisième Suite* ~

Le Coucou

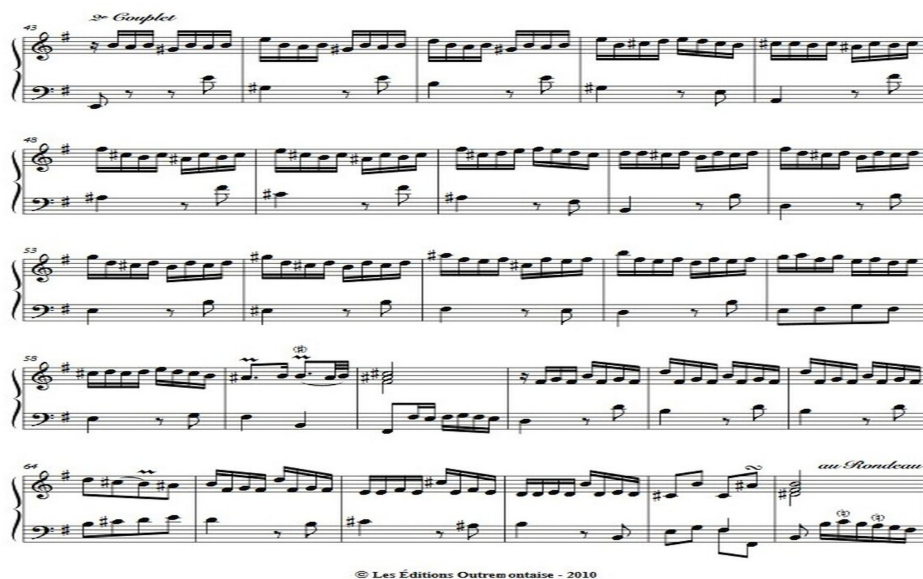
Louis-Claude Daquin
(1694-1772)

© Les Éditions Outremontaine - 2010

Louis-Claude Daquin – „Kukułka”, imslp.org, CC BY 3.0

2

© Les Éditions Outremontaine - 2010

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D10P0jR1A>

Źródło: online-skills.

Utwór: „Kukułka”, autorstwa: Louis-Claude Daquin. Kompozycja posiada umiarkowane tempo. Cechuje się żywiołowym charakterem.

Sposób kształtowania tej kompozycji łączy zasadę ewolucjonizmu, szeregowania i okresowości. W całym utworze rozbrzmiewa „motyw kukułki”, skonstruowany głównie z opadającej tercji i wznoszącej sekundy, a później również z innych, większych interwałów. Występuje on w obu głosach kompozycji: w jednym z nich jest wyeksponowany w przejrzystej rytmice ósemki i ćwierćnuty, w głosie drugim ukrywa się w figuracyjnej linii melodycznej. Refren tworzą dwa zdania muzyczne rozwijane ewolucyjnie. Pomiedzy nimi zachodzą zależności kadencyjne: pierwsze zdanie kończy się dominantą, drugie – mollową toniką. W ten sposób powstaje okres muzyczny o wyraźnej dramaturgii. W utworze refren występuje trzykrotnie i rozdzielony jest dwoma kupletami. Nie wnoszą one istotnego kontrastu melodyczno-wyrazowego. Jedyną ważną modyfikacją jest tonacja. Pierwszy kuplet stanowi wariacyjne

powtórzenie refrenu w tonacji G-dur. Z kolei drugi kuplet cechuje ruchliwość tonacyjna. Przebieg harmoniczny rozpoczyna się od E-dur, a następnie podąża przez Cis-dur i Fis-dur do h-moll. Kompozycja Daquina, mimo przeważającej w niej mollowej tonacji, ma pogodny, energiczny charakter.

Utwór reprezentuje tzw. rondo starofrancuskie, w którym refren jest zwykle prostym konstrukcyjnie zdaniem lub okresem muzycznym. Występuje na ogół 3–4 razy bez zmian formalnych i tonalnych. Pomiedzy powtórzeniami refrenu pojawiają się [kuplety](#). Ich zróżnicowanie jest niewielkie, czasem kuplet zostaje powtórzony, niekiedy jedyną różnicą jest zmiana tonacji, innym razem kompozytor wprowadza modyfikacje wariacyjne. Rondo starofrancuskie jest zazwyczaj krótkim utworem o radosnym nastroju, często z elementami tanecznymi lub programowymi.

Rondo klasyczne

Ewolucja ronda klasycznego przebiegała od prostej, mało zróżnicowanej wyrazowo formy ronda starofrancuskiego, przez coraz bardziej rozbudowane i skontrastowane układy refrenu i kupletów, aż do tzw. ronda sonatowego, łączącego formę ronda i formę sonatową.

Typ ronda klasycznego reprezentuje *Klavierstück a-moll* WoO 59, bagatela, opatrzona dedykacją *Für Elise am 27. April zur Erinnerung von L. v. Bthvn*. Ludwiga van Beethovena. Badacze do dzisiaj nie wiedzą, komu mogła być dedykowana. Jedna z hipotez mówi, że powstała z myślą o Teresie Malfatti, córce lekarza, który opiekował się zdrowiem twórcy. Inna z kolei wskazuje na Elizabeth Röckel, siostrę śpiewaka występującego w roli Florestana w operze *Fidelio*. Bagatela *Dla Elizy* jest jedną z najpopularniejszych kompozycji Beethovena, chętnie grywaną przez młodych adeptów sztuki. Składa się z pięciu odcinków tworzących układ a b a c a. Refren jest konstrukcją trzyczęściową o lirycznym charakterze. Nastrój melancholii pogłębiają krótkie, harfowe motywy melodyczne, przedzielone pauzami. Faktura jest nieskomplikowana, ponieważ motywy muzyczne eksponowane są naprzemiennie w prawej i lewej ręce. Refren składa się z trzech zdań muzycznych o schemacie a b a (8+6+8) z repetycjami. Część środkowa wprowadza niewielki kontrast melodyczny i harmoniczny (wyjście do C-dur).

Kuplet drugi, w tonacji a-moll, wprowadza znaczący kontrast w stosunku do refrenu. W głosie dolnym pojawia się wielokrotna repetycja dźwięków pojedynczych i współbrzmień, które w niskim rejestrze brzmią niepokojąco, a nawet złowrogo. Ekspresję tę potęguje akordowa faktura oraz dysonujące zestawienia dźwięków. Mroczny koloryt łągodzi figuracyjny, pięciotaktowy łącznik o szeroko rozpiętej linii melodycznej sięgającej do e4 i chromatycznych przebiegach, które ostatecznie wprowadzają melodię refrenu.

Ludwig van Beethoven – „Klavierstück a-moll” WoO 59, bagatela „Dla Elizy”, imslp.org, CC BY 3.0

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D10P0jR1A>

Utwór: „Klavierstück a-moll” – bagatela „Dla Elizy”, autorstwem: Ludwig van Beethoven. Kompozycja posiada zróżnicowane tempo zmieniające się w trakcie utworu. Cechuje się tajemniczym charakterem.

Forma sonatowa i rondo sonatowe

[Rondo sonatowe](#) stanowi połączenie cech formy sonatowej i ronda klasycznego. Oddziaływanie tych dwóch form na siebie stwarza nowy model konstrukcji. W celu prześledzenia jej cech przypatrzmy się najpierw formie sonatowej. Jej współczynnikami są:

- ekspozycja, na którą składają się temat pierwszy, łącznik, temat drugi i epilog (nazywany również grupą końcową lub myślą końcową);
- przetworzenie, w którym następuje przekształcanie materiału ekspozycji przy pomocy harmoniki oraz środków techniki wariacyjnej i polifonicznej;
- reprzyza, w której powraca materiał ekspozycji.

Istotą kształtowania formy sonatowej powstałej w XVIII w. na gruncie harmoniki funkcyjnej jest:

- dualizm tematyczny (przeciwstawność tematów, przede wszystkim na płaszczyźnie tonalnej),
- przetworzeniowość (przekształcenia harmoniczne, wariacyjne i polifoniczne materiału zawartego w ekspozycji, zwłaszcza materiału tematycznego).

Niestałymi współczynnikami formy sonatowej są wstęp i koda.

Model formy sonatowej ukazuje Tabela 1.

FORMA SO

FORMA SONATY

Forma sonatowa

DUALIZM

PRZETWORZENIE

REPRYZOWOŚĆ

Ważne!

Tabela 1. Model formy sonatowej. Wyjaśnienie symboli: T1 – temat pierwszy, T2 – temat drugi, Ł – łącznik, Ep – epilog (grupa końcowa, myśl końcowa), mod. – modulacja, C – tonacja C-dur, c – tonacja c-moll, G – tonacja G-dur, Es – tonacja Es-dur.

W rondzie sonatowym współczynniki runda i formy sonatowej oddziałują wzajemnie na siebie. Tabela 2. ukazuje różnice między rondem klasycznym, formą sonatową i rondem sonatowym oraz wzajemne powiązania i oddziaływania tych form. W rondzie sonatowym pozostają współczynniki, które są jego istotą, a więc powtarzalność refrenu i zmienność kupletów (epizodów). Jednocześnie rondo sonatowe wchłania cechy formy sonatowej: przeciwstawność tematu pierwszego i drugiego oraz repryzowość.

RONDO, FORMA SONATOWA

w animacji 3D.

Ludwig van Beethoven (1770–1827) to ostatni z klasyków wiedeńskich, kompozytor przełomu epok – klasycyzmu i romantyzmu. Jego zróżnicowaną stylistycznie twórczość dzieli się zwykle na trzy okresy: I – do 1802 r., II – od 1802 do 1815 r. i III – po 1815 r. Swoją *Sonatę fortepianową c-moll* op. 13 zwaną Patetyczną Beethoven napisał w latach 1798–1799, a więc jeszcze w pierwszym okresie twórczości. Utwór składa się z trzech części. Nazwa Patetyczna pochodzi od monumentalnego wstępu Grave, poprzedzającego część pierwszą, utrzymaną następnie w formie sonatowej w tempie *Allegro di molto e con brio*. Część druga jest rondem klasycznym o konstrukcji aalBaca2 z kodą (*Adagio cantabile*). Część trzecia natomiast (*Rondo. Allegro*) skonstruowana została w formie ronda sonatowego.

Ludwig van Beethoven – „Sonata fortepianowa c-moll” op. 13 „Patetyczna”, cz. III, imslp.org, CC BY 3.0

Sonata fortepianowa c-moll, [online-skills](https://online-skills.com), CC BY 3.0

(131) 11

RONDO.
Allegro.

11. 131.

Ludwig van Beethoven – „Sonata fortepianowa c-moll” op. 13 „Patetyczna”, cz. III, imslp.org, CC BY 3.0

12 (132)

11. 132.

Ludwig van Beethoven – „Sonata fortepianowa c-moll” op. 13 „Patetyczna”, cz. III, imslp.org, CC BY 3.0

(133) 1:18

1. 134.

Ludwig van Beethoven – „Sonata fortepianowa c-moll” op. 13 „Patetyczna”, cz. III, imslp.org, CC BY 3.0

14 (134)

1. 135.

Ludwig van Beethoven – „Sonata fortepianowa c-moll” op. 13 „Patetyczna”, cz. III, imslp.org, CC BY 3.0

Ludwig van Beethoven – „Sonata fortepianowa c-moll” op. 13 „Patetyczna”, cz. III, imslp.org, CC BY 3.0

Ludwig van Beethoven – „Sonata fortepianowa c-moll” op. 13 „Patetyczna”, cz. III, imslp.org, CC BY 3.0

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D10P0jR1A>

Źródło: online-skills.

Utwór: „Sonata fortepianowa c-moll” op. 13 „Patetyczna”, cz. III, autorstwa: Ludwig van Beethoven, wykonanie: AMFN. Kompozycja posiada zróżnicowane tempo

zmieniające się w trakcie utworu. Cechuje się żywiołowym charakterem.

Zadania

Ćwiczenie 1

Wskaż epokę, w której powstało rondo.

☐

Renesans

☐

Klasycyzm

☐

Średniowiecze

Ćwiczenie 2

Ewolucjonizm to:

☐

szeregowanie motywów, fraz i okresów muzycznych

☐

rozwijanie utworu na zasadzie kontrastu

☐

rozwijaniu utworu z początkowego motywu czołowego

Ćwiczenie 3

Okres muzyczny to:

- ☐ konstrukcja złożona z motywów, fraz i zdań muzycznych
- ☐ konstrukcja złożona z naprzemiennie występujących odcinków stałych i zmiennych
- ☐ konstrukcja dwuzdaniowa, złożona z poprzednika i następnika

Ćwiczenie 4

Istotą formy sonatowej jest:

- ☐ dualizm tematyczny, przetworzeniowość
- ☐ szeregowanie, technika kanonu
- ☐ budowa okresowa, figuracyjność

Ćwiczenie 5

Przyjrzyj się wybranym przykładom nutowym i dopasuj je do odpowiedniej nazwy formy:

rondo klasyczne	forma sonatowa poprzedzona wolnym wstępem	rondo starofrancuskie	rondo sonatowe

Ćwiczenie 6

Przypomnij sobie współczynniki form poznanych ostatnio na lekcjach analizy muzycznej i przeciągając podane elementy z prawej kolumny do lewej przyporządkuj grupę terminów do odpowiednich form.

Rondo starofrancuskie	imitacja, temat, odpowiedź, łącznik
Rondo sonatowe	motyw, fraza, zdanie muzyczne, poprzednik, następnik
Okres muzyczny	refren, temat przeciwstawny, epizod, łącznik
Forma sonatowa	temat, łącznik, epilog, praca tematyczna
Fuga	refren, kuplet

***Zadanie dla zaawansowanych**

Ćwiczenie 7

W trzeciej części *Sonaty fortepianowej c-moll* op. 13 Ludwiga van Beethovena refren rondo sonatowego jest:

- ☐ zdaniem muzycznym ukształtowanym wariacyjnie
- ☐ konstrukcją trzyczęściową o budowie aba
- ☐ dwuzdaniowym okresem muzycznym

Ćwiczenie 8

Przeciągając podane elementy z prawej kolumny do lewej połącz w pary słowo z odpowiadającą mu definicją.

Kuplety

Forma składająca się z ekspozycji, przetworzenia i reprzyzy.

Refren

Forma muzyczna, której istotą jest szeregowanie i kontrast. Polega na naprzemiennym występowaniu odcinka zwanego refrenem i zmiennych, zróżnicowanych kupletów lub epizodów.

Rondo sonatowe

Współczynnik formy ronda. Jest zamkniętym odcinkiem muzycznym, najczęściej przyjmuje postać zdania lub okresu muzycznego.

Rondo

Współczynniki formy ronda występujące między kolejnymi powrotami refrenu.

Forma sonatowa

Rozbudowane rondo klasyczne powstałe w wyniku połączenia cech formy ronda i formy sonatowej.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D10PQjR1A>

Źródło: online-skills.

Utwór: „Serenada G-dur Eine kleine Nachtmusik” KV 525, autorstwa: W.A. Mozart,
wykonanie: AMFN. Kompozycja posiada zróżnicowane tempo zmieniające się
w trakcie utworu. Cechuje się żywiołowym charakterem.

Polecenie 1

Wysłuchaj części pierwszej *Serenady G-dur Eine kleine Nachtmusik* KV 525 W.A. Mozarta, a następnie opisz utwór posługując się zamieszczoną partyturą.

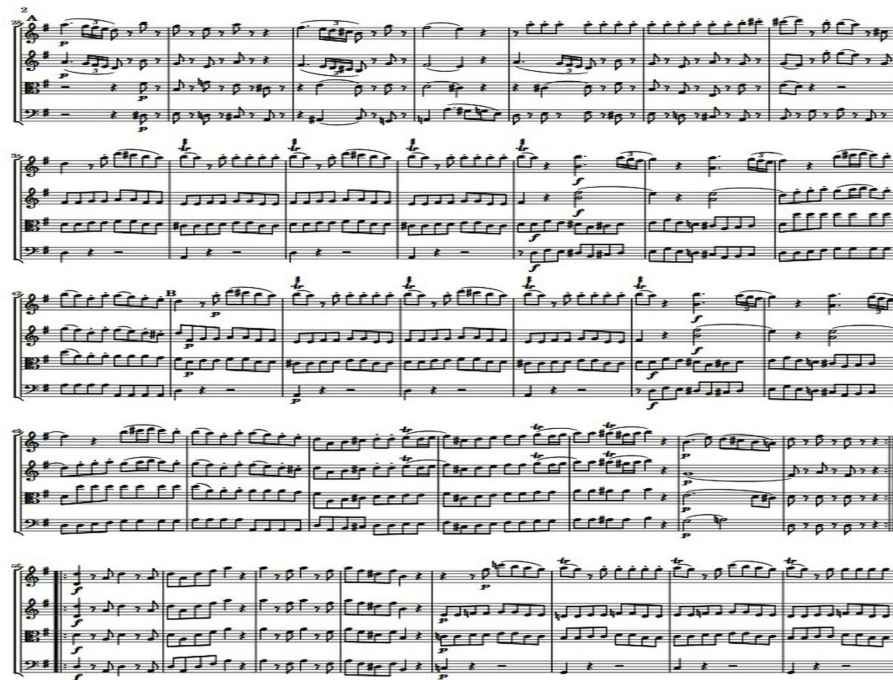
Eine kleine Nachtmusik Wolfgang Amadeus Mozart
K. 525

Allegro

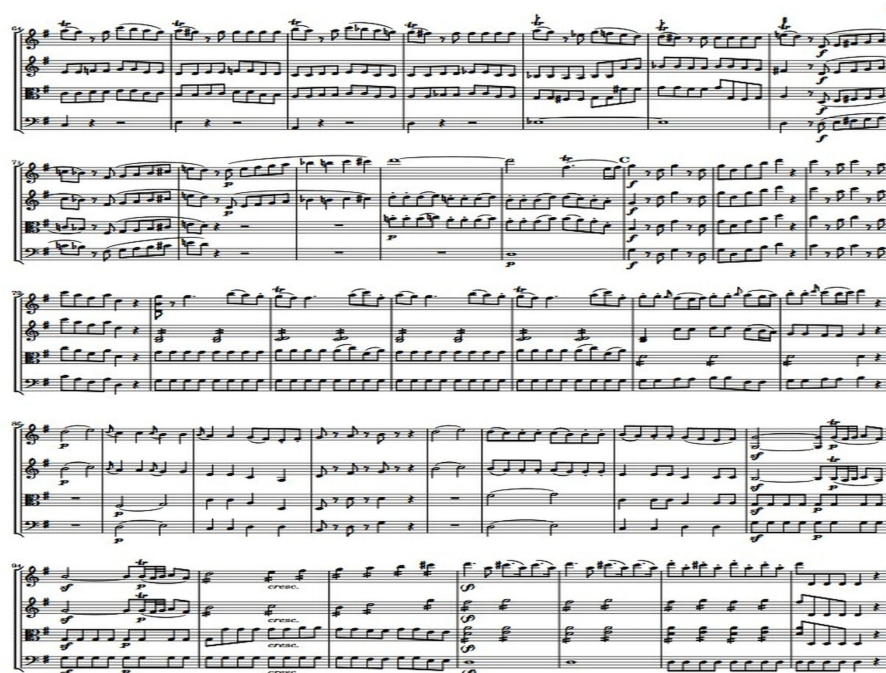

Violin I
Violin II
Viola
Violoncello and Contrabass

W.A. Mozart, „Serenada G-dur Eine kleine Nachtmusik” KV 525, imslp.finfo, CC BY 3.0

W.A. Mozart, „Serenada G-dur Eine kleine Nachtmusik” KV 525, imslp.finfo, CC BY 3.0

W.A. Mozart, „Serenada G-dur Eine kleine Nachtmusik” KV 525, imslp.finfo, CC BY 3.0

W.A. Mozart, „Serenada G-dur Eine kleine Nachtmusik” KV 525, imslp.finfo, CC BY 3.0

Opisując utwór zwróć uwagę na następujące elementy:

- przeznaczenie utworu,
- obsadę wykonawczą,

- cechy faktury,
- cechy melodyczno-rytmiczne, harmoniczne i wyrazowe.

Określ formę utworu i scharakteryzuj jej główne współczynniki. Zastanów się nad przyczyną popularności tego utworu wśród melomanów. Twoja praca pisemna powinna zawierać typowe części konstrukcyjne: wstęp, rozwinięcie i zakończenie.

Inna wersja zadania

Słownik pojęć

Rondo

forma muzyczna, której istotą jest szeregowanie i kontrast. Polega na naprzemiennym występowaniu odcinka zwanego refrenem i zmiennych, zróżnicowanych kupletów lub epizodów.

Refren

współczynnik formy ronda. Jest zamkniętym odcinkiem muzycznym, najczęściej przyjmuje postać zdania lub okresu muzycznego.

Kuplety

współczynniki formy ronda występujące między kolejnymi powrotami refrenu.

Rondo sonatowe

rozbudowane rondo klasyczne powstałe w wyniku połączenia cech formy ronda i formy sonatowej.

Źródło:

encyklopedia.pwn.pl

Biblioteka muzyczna

Louis-Claude Daquin - „Kukułka”, AMFN, CC BY 3.0

Źródło: [online-skills](#).

Ludwig van Beethoven – „Klavierstück a-moll” - bagatela „Dla Elizy”, AMFN, CC BY

2 3.0

Źródło: [online-skills](#).

Ludwig van Beethoven - „Sonata fortepianowa c-moll” op. 13 „Patetyczna”, cz. III,

3 AMFN, CC BY 3.0

Źródło: online-skills.

4

W.A. Mozart, „Serenada G-dur Eine kleine Nachtmusik” KV 525, AMFN, CC BY 3.0

Źródło: online-skills.